

Тупа оштрица историје

На путу између победника и поражених, а до историјских читанки, учитељица живота испустила је неку лекцију. Нови детаљи операције Халијард, највеће акције спасавања савезничких пилота током Другог светског рата, коју су извели Срби, равногорци, попуњавају те празнине

Након 66 година, некадашњи амерички авијатичар Милтон Френд дошао је поново у Србију. Авионом, као и први пут. С том разликом што је сада слетео на писту, а онда – пао из запаљеног бомбардера В-24.

Српску земљу угледао је окачен падобраном за дрво, са кога је скинуо један дечак. Било је то 6. јуна 1944. године, када је његов авион оборен код Горњег Милановца по повратку са бомбардовања нафтних постројења у Плоештију у Румунији. Од једанаест чланова посаде преживело је њих десет, међу којима и Френд, који је тада био на дужности навигатора.

Сећа се јасно: српски сељаци су га, кријући се од Немаца, нахранили, напојили и одвели у Штаб Југословенске војске у отаџбини, у Прањане, где су мештани заједно са равногорцима, голим рукама изградили авионску писту.

Након 66 дана проведених под заштитом српских сељака, млади авијатичар Милтон Френд дочекао је авион који га је одвео до Барија. А након 66 година дошао је у Београд да још једном изрази захвалност српском народу на храбрости и гостопримљивости према америчким пилотима.

И данас је, наиме, мало познато да су Срби пред крај Другог светског рата спасили велики број савезничких пилота који

су, надлетајући Југославију идући ка Румунији, бивали оборени. Данас су те акције познате, и то у америчкој историји много више него у домаћој, као *Мисија Халијард*, једна од највећих акција евакуације оборених савезничких авијатичара у окупираној Европи.

А захваљујући Србима и Југословенској војсци у отаџбини, са импровизованих писта у Србији и Босни и Херцеговини, од августа 1944. до фебруара 1945. године, готово 600 ваздухопловаца пребачено је у америчке базе у Италији.

На основу упутства генерала Михаиловића формирано је неколико регионалних сабирних центара за смештај авијатичара. У селу Прањани отворена је и болница за рањене ваздухопловце, док је оближње Галовића поље уређено у слетно-полетну стазу, коју су у тајности, без машина, градили сељани и равногорци.

У мају 1944. године успостављен је ваздушни мост Прањани–Бари, одакле је само у првом лету, у Италију пребачено педесетак авијатичара и британска војна мисија при равногорском штабу.

Пред крај јула 1944. године, командант 15. ваздухопловне армије генерал-мајор Натан Твајнинг и Америчка војна обавештајна служба формирају јединицу за спасавање ваздухопловаца, која је имала две групе. Једна је била задужена за рад с партизанима, а друга за рад са четницима.

Штаб равногорских снага и припадници америчке мисије су за евакуацију савезничких ваздухопловаца користили већ направљену стазу у Прањанима, селу у коме је готово свака кућа постала уточиште за госте с неба. Међу спасеним биле су посаде из САД, Велике Британије, СССР-а, Канаде, Француске, Италије, Пољске и Чехословачке, које је од Немаца штитило готово 8.000 припадника Југословенске војске у отаџбини распоређених у прањанском округу.

Због приближавања партизанских јединица, мисија и равногорски штаб померени су на другу локацију и нова слетно-полетна стаза импровизирана је у селу Коцељева у Мачви. До почетка новембра те исте, 1944. године, урађена је и стаза у селу Бољанић код Добоја, одакле су евакуисани чланови америчке мисије при равногорском штабу. Позив Американаца да са њима избегне из Југославије генерал Михаиловић није прихватио. ■

Снежана ЂОКИЋ

Подршка рехабилитацији

Милтон Френд допутовао је из САД да би сведочио на рочишту по захтеву за рехабилитацију генерала Југословенске војске у отаџбини Драгољуба – Драже Михаиловића.

– Дошао сам да бих помогао да се исправи неправда која ме мучи од 1946. године, када је генерал Михаиловић стрељан. Он је спасао моју посаду и зато сам му вечно захванан. Знао како су Немци били немилосрдни, вршили су окрутне одмазде над Србима који би им се супротставили. Упркос томе, Срби су све ризиковали да би нас спасили – рекао је Френд на конференцији за новинаре у Београду.